

Razgovor između Stjepana Radića i Svetozara Pribićevića

Kada Vi ovo čitate, dva iznimno važna političara 20. stoljeća, Stjepan Radić i Svetozar Pribićević u šetnji Maksimirom prisjećaju se uspona i padova njihovog prijateljstva.

„Joj, Radiću! Sjećaš li se kako smo od mrskih neprijatelja došli do najboljih prijatelja?“ zamišljeno će Pribićević.

„Per aspera ad astra! Sad smo uistinu u zvijezdama!“, mudro odgovori Radić.

Kaže Pribićević: „Sve je počelo na sjednici davne 1918. godine - rasprava o ujedinjenju se Srbijom. Bili smo kao pas i mačka. Dok sam ja želio hitno i bezuvjetno sjedinjenje Države SHS sa Kraljevinom Srbijom, ti si želio detaljan dogovor prije samog ujedinjenja. Oboje smo imali validne argumente za naše suprotne stavove, ali smo oboje željeli dobro.“

„Slažem se“, odlučno će Radić, „ti si više brinuo o zaštiti teritorija Hrvatske od talijanske okupacije, a ja sam brinuo o ravnopravnosti i položaju Hrvatske u budućem kraljevstvu.“

„Moram ti priznati, tvoj govor 24. 11. bio je impresivan, a posebno mi se svidjela izreka *Ne srljajte kao guske u maglu*. Čak si i mene potaknuo na premišljanje svojih odluka, ali ipak nisam promijenio svoj stav“, priznaje Pribićević.

Radić zamišljeno upita: „Sjećaš li se Naputka i Adrese?“

„Kako da ne! Nakon burne rasprave na sjednici donesen je Naputak (uvjeti o ujedinjenju) koji je unatoč tvojem protivljenju poslan u Beograd. Srpska se strana nije složila s Naputkom pa smo ubrzo donijeli Adresu kojom smo predložili bezuvjetno ujedinjenje Države SHS i Kraljevine Srbije“, odgovori Pribićević.

Nadoveže se Radić: „I tako je 1. prosinca 1918. proglašeno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Moram priznati da je razdoblje srpske hegemonije u Prvoj Jugoslaviji vrlo loše utjecalo na mene i ostatak hrvatskog naroda. Hrvatski sabor se nikada nije sastao, politička uloga bana se značajno smanjila, većina ulaganja je izdvajana za srpsku industriju, povoljni krediti bili su omogućeni samo srpskim poduzetnicima, a razvoj ostalih krajeva se nije poticao. Pogodio me i događanja 5. prosinca na kojima je poginulo 13, a ranjeno 17 domobrana zbog proslave ujedinjenja na kojoj su Hrvati bili izvrijeđani. Uvijek će mi u srcu ostati *prosinačke žrtve*.“

„Kad bih mogao vratiti vrijeme unazad, ne bih organizirao tu proslavu. Nikako mi nije bio cilj izazvati ovakvo krvoproljeće“, žalosno će Pribićević.

„Sjećaš li se izbora za Ustavotvornu skupštinu 1920. i Vidovdanskog ustava?“ upita Radić.

„Sjećam se, na izborima za Ustavotvornu skupštinu moja je stranka bila najuspješnija. Sjećam se i izglasavanja ustava 28. lipnja 1921. na Blagdan sv. Vida, kojim je Kraljevstvo SHS postala parlamentarna monarhija i ime mu je promijenjeno u Kraljevina SHS. Država je tim Ustavom bila podijeljena na 33 oblasti, a jedinstveni jezik je tada postao srpsko-hrvatsko-slovenski.“

Radić kaže: „Upravo sam se sjetio koliko sam puta promijenio ime svoje stranke. Od 1904. zvala se Hrvatska pučka seljačka stranka. Promijenio sam ime stranke 1920. jer se moja stranka zalagala za republikansko uređenje. Ubrzo sam odlučio priznati monarhiju i Vidovdanski ustav kako bih se mogao što bolje boriti za položaj Hrvata u Kraljevini SHS. Zbog mojih novih političkih pogleda moja je stranka iz svoga dotadašnjega imena izbacila riječ republikanska i po tome je od 1925. naziv stranke bio Hrvatska seljačka stranka. Postajem ministar prosvjete, ali ubrzo dajem ostavku jer se vlada nije pridržavala datih obećanja. Tako se moja stranka HSS vratila u oporbu.“

Pribićević se nadovezuje: „Ja sam se posvađao s vladajućim režimom te smo ti i ja postali novi politički suradnici. 1927. osnovali smo

Seljačko-demokratsku koaliciju koja je bila sastavljena od HSS-a, tvoje stranke, i SDS-a, moje stranke. Zalagali smo se za ravnopravnost svih krajeva i naroda unutar Kraljevine SHS te jačanje demokratskih načela u političkom životu zemlje.“

„Sve je bilo dobro do atentata 28. lipnja 1928. zbog kojeg sam i ja nakon nekoliko mjeseci otišao s ovoga svijeta. Na licu mjesta su poginuli moj nećak Pavle Radić i Đuro Basariček, a uz mene su ranjeni bili Ivan Pernar i Ivan Grandić.“

Odjednom nastaje neugodna tišina koju prekida Vladko Maček.

Maček kaže: „Dobar dan, gospodo! Mogu li vam se pridružiti?“

Iznenadeno će Pribićević: „Dobar dan, naravno da nam se možeš pridružiti! Dugo se nismo vidjeli.“

„Želio bih se nadovezati na vaš razgovor. Nakon atentata svjetska je javnost ostala zgranuta događajima u skupštini, a organiziran je i velik broj proturežimskih prosvjeda. Zastupnici Seljačko-demokratske koalicije tražili su raspuštanje Skupštine ne želeći sudjelovati u njezinu radu. Gospodine Radić, na Vašoj je pogrebnoj povorci bilo više od pola milijuna ljudi iz svih hrvatskih krajeva. Vodstvo stranke preuzeo sam ja u suradnji s tobom, Pribićeviću“, kaže Maček.

Pribićević se nadoveže: „Radiću, malo ću opisati neke bitne događaje kojima nisi mogao svjedočiti. Kako bi smirio stanje u državi, 6. siječnja 1929., kralj ukida Ustav i zabranjuje rad političkim strankama. Taj događaj danas se pamti kao *Šestosiječanska diktatura*. Hrvatski narod je bio vrlo nezadovoljan absolutističkom vladavinom kralja i manjom slobode te je izložen teroru. Prigodom ubojstva hrvatskog povjesničara Milana Šufflaya 1931., fizičar Albert Einstein i književnik Heinrich Mann uputili su prosvjedno pismo Ligi za ljudska prava. Nastala je i Ustaška organizacija. Kralj Aleksandar je primijetio veliko nezadovoljstvo naroda pa je zato, kako bi ublažio stanje, ali i ozakonio diktaturu, 1931. donio oktroirani ustav. Predstavnici hrvatske oporbe 7. studenog 1932. u Zagrebu su prihvatili rezoluciju koja osuđuje srpsku hegemoniju i traži povrat na stanje za vrijeme Države SHS- Zagrebačke

punktacije. 1934. je izvršen atentat na Aleksandra Karađorđevića. 26. kolovoza 1939. dolazi do sporazuma između predsjednika jugoslavenske vlade Radiše Cvetkovića i Vladka Mačeka pod nazivom Sporazum Cvetković-Maček. Tako nastaje Banovina Hrvatska.“

Maček kaže: „Pribićeviću, odlično si ovo ispričao, no sada moram ići.“

Maček odlazi.

Radić će ponosno: „Vidiš, Pribićeviću, kako smo iz mrskih neprijatelja došli do političkih suradnika i prijatelja.“

„Slažem se“, kaže Pribićević.

Nasmiješeni Pribićević i Radić nastavili su tako šetati dugim stazama lijepog Maksimira.

Alegra Hammoud i Ana Vondraček, 8.b